

mis ma sullle siin just sellle tarbeks ollen lasknud üllespañna, siis wõid sa sedda seal kõik ühhe korraga ülle nähha ja kätte sada. Se üñmargunne joon (Linie), mis seal neist buuhstabidest l. ü. m. i. w. p. l. mõda jookseb, se on se ümbrus (Saksa keli: Kreis); se joon k. p. on se poolmõetja (Halbmesser); se joon l. k. m. se läbbimõetja (Durchmesser); ja se tipp seal k jures, on se kesktipp (Mittelpunkt). Kui peaks sull waja tullema, siis panne ka weel sedda joont se ümbrusse sees endalle tähhele, mis w. i. selletab; sedda kutsutakse wibbu joncks (Sehne), ja sedda kõwwerad tükkikest seal kõige all, w. i. wahhel, mis kui üks weike põia tükkikenne wälja näeb ja sest kõigest ümbrussest üks jaggu on, sedda üitakse wibbuks ehk ka põiks. Üks nisuggune ümbrus, kui se siin on

kuida wisi ennamast need taewa tähtede teed päwade ümber käiwad, sest nad ei olle mitte õige üñmar-

gussed, — üks nisuggane ümbrus kutsutakse pikkerkus (p.) (Ellipse). — Noh, sedda wisi; kui se meil siin siis nüid kõik peas ja meles on, siis wõime küll jo sedda pärrist juttu eñnast allustata, mis meil kõige essite se mõtte sees olli, se on: se taewa pirist ja neist ilma karidest ja tuledest. Ilma karid kutsutakse ka ilma poled ehk ilma kohhad (Weltgegenden). Kui sa ühhe tassase, laggeda wälja ehk merre peal seisad, siis näikse so ümber ja ümber üks üñmargunne piir tõñmatud ollewad, kui üks suur röngas, ehk kui se ümbrus seal üllewal se essimesse weikse pildi peal, ja sellest röngast on sisse piratud so ümber üks ea tükk maad, üñmargunne, kui pütti põhhi, kui rattas, kellle keskel sind eñnast näikse, kui seal wiru sees se k tipp. Taewast ja maad näikse ümberringi kokku wajuma, ühte sama ja sedda röngast loma, mis ikka sedda kaugemalle ja kaugemalle wälja tagganeb, midda kõrgemalle sa isse taewa pole tõused. Sedda üñmargust piri ehk röngast kutsutakse taewa piriks (Horizont) ehk ka näggemisse ehk silma piriks (Gesichtskreis); näggemisse piriks sepärrast, et seal so näggemisse ehk silma ullatamisse ots on; ta kaugemalle ennam ei ullata, sa kaugemalle ennam ei näe. Sepärrast öeldakse siis ka Saksa keli ühhest innimesest, kui temma ühte asja ennam kaugemalle ei mõista, ehk tedda ka kogguniste ei mõista: se läbheb ülle sinnu näggemisse piri, das geht über deinen Gesichtskreis, ehk, das geht über deinen Horizont. Tõssi küll, sest mis sellle näggemisse piri tagga on, sedda sa ennam ei näe, ja mis so mõistusse ülle läbheb, sedda sa ka ennam ei näe. — Kui sa õige kõrgelle taewa pole tõused, kuida sa sedda mäede peal, ehk tule laewadega wõid, mis 59 aasta eest

Tarto- ja WÃ fÂµrroma Kalender 1842, lk. 40